

Dorota Kałasz

Kreatywnie w całej gminie.
Opis wspomagania
prowadzonego nieformalnie

Tekst: **Dorota Kałasz**

Polonistka, dyrektor szkoły i przedszkola, trener, edukator – od 33 lat związana z edukacją i kształceniem. Autorka programów szkoleniowych dla nauczycieli i kadry kierowniczej. W pracy zawodowej szczególnie zainteresowana tworzeniem optymalnych warunków uczenia się uczniów, z uwzględnieniem roli kompetencji kluczowych w przygotowaniu ich do dorosłego życia. Ekspert w zakresie kompleksowego wspomagania szkół.

Konsultacja merytoryczna:

Anna Płusa

Redakcja i korekta:

Małgorzata Skibińska

Projekt okładki:

Barbara Jechalska

Redakcja techniczna i skład:

Małgorzata Skibińska

Warszawa 2018

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji

Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC-BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 345 37 00

www.ore.edu.pl

Spis treści

Wstęp	4
Wspomaganie nieformalne jako reakcja na potrzeby środowiska	4
Instrukcje	7
Motyw przewodni 2016: „Podróż niejedno ma imię...”	7
Motyw przewodni 2017: „Zmysły – zwiadowcy mózgu”	9
Wyzwalanie kreatywnych postaw uczniów – nigdy za wiele okazji.....	10
Twórczy nauczyciel – kreatywny uczeń – nowoczesne środowisko uczenia się.....	11

Wstęp

Opisywana praktyka stanowi refleksję nad warunkami umożliwiającymi nieskrępowaną współpracę środowiska dla dobra uczniów. Wiąże się to z kształtowaniem i docenianiem kreatywnych postaw wśród uczniów, ale także wśród nauczycieli, którzy przystępując do projektu, pracują z pasją, podążają nowymi ścieżkami, inaczej postrzegają aktywność ucznia i własną. Opisuję tu nieformalne wspomaganie, które przeprowadzałam na terenie gminy przez dwa lata (2016–2018), a które wynika z doświadczenia zdobytego podczas wcześniej pełnionych funkcji (SORE) w projekcie powiatowym realizowanym w roku szkolnym 2015/2016. Wspomaganie to zostało przeprowadzone w ramach projektu ORE w roku szkolnym 2016/2017.

Wspomaganie nieformalne jako reakcja na potrzeby środowiska

Najważniejszą rzeczą w życiu jest określenie tego, co najważniejsze.

K. Blanchard, M. O'Connor

Praca powinna dawać człowiekowi radość. Realizując projekty z zakresu systemowego wspomagania szkół, taką radość autentycznie odczułam. Spotkania w szkołach, rozmowy z dyrektorami i nauczycielami o ich potrzebach, marzeniach, dążeniach zawodowych, trudnościach i pułapkach sprawiły, że ten rodzaj aktywności stał się projekcją moich potrzeb związanych z rozwojem osobistym, wywołał chęć dzielenia się z zainteresowanymi osobami moim doświadczeniem zawodowym i optymistyczną wizji szkoły pełnej harmonii, współpracy i zrozumienia.

Prowadzenie wspomagania może okazać się dla pasjonata tej formy pracy naturalnym odruchem. Tak się też stało w moim wypadku. Gdy wójt gminy zaproponował dyrektorom, aby szkoły z terenu gminy przystąpiły do wspólnej organizacji konkursu wiedzy w celu mobilizacji uczniów do wyjścia z edukacją poza mury szkoły, zdecydowałam, że czas działać. W ten sposób została określona **POTRZEBA**.

Pomyślałam równocześnie, że jest to doskonała okazja, aby rozpowszechnić ideę rozwijania kompetencji kluczowych na szerszą skalę w najbliższym środowisku oświatowym. Z rozmów z dyrektorami szkół wynikało, że nie interesuje ich typowa rywalizacja międzyszkolna, lecz współpraca, nowe formy aktywności, okazje do prezentacji osiągnięć uczniów w nowatorski, nietuzinkowy sposób. Stanowiło to oczywistą podstawę **DIAGNOZY**.

Wykorzystując doświadczenie związane z udziałem w licznych szkoleniach i projektach¹, zaproponowałam przygotowanie projektu ogólnogminnego, który łączyłby środowisko eduka-

¹ Byłam trenerką Destination Imagination, brałam udział w szkoleniach Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych u uczniów, współtworzyłam propozycje programu szkoleniowego dla kadry kierowniczej z zakresu kompetencji kluczowych.

cyjne we wspólnym dążeniu do pracy nad atrakcyjnymi sposobami doskonalenia kompetencji kluczowych – ze szczególnym uwzględnieniem postaw kreatywnych. Zaprosiłam do współpracy Iwonę Gładkowską-Skrobas – edukatorkę, pasjonatkę propagowania i wdrażania do praktyki szkolnej metod i form pracy opartych na myśleniu kreatywnym, trenerkę dramy oraz programu Destination Imagination. Wspólnie zebraliśmy cały pakiet przeróżnych pomysłów, wykorzystując techniki rozwijania twórczego myślenia według Krzysztofa Szmidta². Chętnie i często korzystamy też z techniki losowego słowa – omawianej przez Edwarda de Bono i docenianej przez Szmidta. Z sukcesem stosować ją można, poszukując nowych, oryginalnych rozwiązań przez gromadzenie nietypowych skojarzeń. Na początku zawsze formułujemy konkretny problem. Potem szukamy rozwiązań. Pomocą ma być właśnie losowe słowo lub obrazek – ważne, by nie odrzucać tego, co wylosowaliśmy i niczego nie wymieniać. Stosując burzę mózgów, wypisujemy następnie wszelkie skojarzenia (minimum 10), jakie nasunęły nam się w związku z losowym słowem lub obrazkiem. Dopiero wtedy zastanawiamy się nad tym, jakie rozwiązania, idee, tematy i pomysły przynosi nam każde ze skojarzeń i poszukujemy nowych rozwiązań. Technikę tę wykorzystaliśmy także do przygotowania jednej z instrukcji do zadania-niespodzianki, polegającego na wymyśleniu rozwiązania o charakterze prospołecznym, służącego mieszkańcom miejscowości. Dodatkowo uczniowie prezentowali efekty pracy w formie mapy myśli (schemat mapy został przygotowany wcześniej przez organizatorów).

Wdrażając trening kreatywności we własnym działaniu, doświadczając go i doceniając jego wartość, stworzyliśmy program, którego istotne założenia dotyczyły procesowego i zespołowego charakteru pracy uczniów i nauczycieli w kontekście rozwijania umiejętności twórczego rozwiązywania problemów. Plan przedstawiliśmy w formie prostej mapy działań:

Tab. 1.

I. Przed spotkaniem finałowym (20.11.2016) 1. Wybór opiekuna i drużyny – sześć osób z klas IV–VI gimnazjum. 2. Wykonanie z surowców wtórnych modelu pojazdu przyszłości. 3. Ćwiczenie umiejętności pracy zespołowej.	VIII. Prośby Prosimy o dobry humor, pozytywne nastawienie oraz zapał do realizacji wspólnych działań 😊.	VII. Kontakt W sprawach organizacyjnych: telefon, e-mail.
II. Model pojazdu 1. Model odnosi się do dowolnego sposobu podróży. 2. Należy przygotować jego prezentację w dwóch formach: słownej i plakatowej. 3. Wkład finansowy nie może przekroczyć 50 zł.	MAPA DZIAŁAŃ Motyw przewodni 2016: „Podróż niejedno ma imię...”	VI. Nagrody i dyplomy Każdy uczestnik projektu otrzyma dyplom uczestnictwa i nagrodę rzeczową.

² Por. K. Szmidt, *Trening kreatywności. Podręcznik dla pedagogów, psychologów i trenerów grupowych*, Gliwice 2008.

III. Zadania do wykonania (20.11.2016) Drużyna wykona i zaprezentuje cztery zadania: prezentacyjne, konstrukcyjne, artystyczne oraz zadanie-niespodziankę.	IV. Warunki organizacyjne Drużyny wykonają zadania z wykorzystaniem materiałów przygotowanych przez organizatorów i zgodnie z zaproponowanymi instrukcjami.	V. Atrakcje dodatkowe 1. Występy artystów z GOK Trzydnik Duży. 2. „Kreatywny poczęstunek” dla uczestników. 3. Pokaz interaktywny „Projekt Leonardo”.
--	---	--

W pierwszym roku motywem przewodnim stały się „Podróże”, w drugim „Zmysły”³. Tak powstał **PLAN**.

Realizacja planu zarówno w pierwszym, jak i drugim roku wspomagania⁴ okazała się twórcza i pełna emocji. Podjęte działania zyskały miano Międzyszkolnych Dni Kreatywnego Myślenia w Trzydniku Dużym. Od początku wspomaganie cieszyło się uznaniem organu prowadzącego, nauczycieli, rodziców, radnych i starostwa powiatowego. Do współpracy zaprosiliśmy miejscowe zakłady pracy – przedsiębiorstwo zajmujące się recyklingiem surowców wtórnych AKPOL z Rzeczycy Ziemiańskiej, instytucje oświatowe, uczelnie z regionu (Uniwersytet Marii Curii-Skłodowskiej w Lublinie, Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Chełmie) oraz stowarzyszenia na rzecz rozwijania kreatywnego myślenia (Fundację Wspierania i Rozwoju Kreatywności z Otwocka). Uczniowie prezentowali niezwykle oryginalne, twórcze rozwiązania proponowanych wcześniej, wymagających, ale i budzących zaciekawienie, zagadnień lub zadań-niespodzianek.

W pierwszym roku wspomagania powstały m.in. pełne ekspresji budowle – mosty z uniwersalnym przesłaniem (Mosty Przyjaźni, Współpracy). Zachętą do wykonania ambitnych zadań-niespodzianek były instrukcje. Dwie z nich przytaczam poniżej.

³ Zob. <http://www.zpporzeczycaziemienska.szkołnastrona.pl/index.php?c=page&id=21> [online, dostęp dn. 20.04.2018].

⁴ Nieformalnie wspomagając, stałam się też jednym z koordynatorów projektu.

Instrukcje

W XXI wieku walutą będą pomysły.

Peter Drucker

Motyw przewodni 2016: „Podróż niejedno ma imię...”

INSTRUKCJA 1.

- Zadanie konstrukcyjne: MOSTY
- Przygotowanie (15 min.) + prezentacja (3 min.)

Dzielni Podróżnicy! 😊

Wyprawy i eskapady wiążą się z przygodą, a często też z trudami oraz niebezpieczeństwami. Drogi bywają proste, ale i niebezpieczne. Niekiedy, aby iść dalej, trzeba przekraczać niezwykle mosty – jak to w życiu. Dzisiaj Wy musicie zbudować most, który połączy dwa brzegi, ale jednocześnie będzie symbolem – tego, co łączy ludzi.

Wasz most powinien:

- być wykonany z przekazanych Wam materiałów;
- stać na podstawie umożliwiającej jego przeniesienie;
- być na tyle stabilny, aby utrzymać na sobie model pojazdu;
- zawierać tablicę informacyjną opisującą go w trzech–pięciu zdaniach w języku polskim i angielskim;
- mieć odpowiednią nazwę i wygląd, które będą eksponować jego metaforyczne znaczenie (w jaki sposób łączy ludzi, co najsukuteczniej łączy ludzi itp.).

Powodzenia!

INSTRUKCJA 2.

- Zadanie koncepcyjne: MOJA MAŁA OJCZYZNA
- Przygotowanie (15 min.) + prezentacja (3 min.)

Mądrzy Podróżnicy! 😊

Podróżujemy my, podróżują inni. Również w naszej gminie pojawia się wielu ludzi z różnych stron świata, dla których podróż jest etapem ich życiowej wędrówki. Co należałoby zmienić w naszej Małej Ojczyźnie w najbliższej przyszłości, aby stała się ona rozpoznawalna, przyciągała ludzi z zewnątrz i dawała mieszkańcom poczucie szczęścia? Opracujcie jeden pomysł związany z rozwojem Gminy Trzydnik Duży.

Koncepcja:

- 1) Koncepcja musi być inspirowana losowo wybranym słowem.
- 2) Przedstawcie koncepcję w formie mapy myśli, której wzór został dołączony do instrukcji.
- 3) Wzór mapy przenieście na duży arkusz papieru i rozpiszcie swój pomysł na poszczególnych „gałązkach”.
- 4) Zaprezentujcie pomysł w formie konferencji prasowej (scenka: 3 min.).
- 5) Przydzielcie role:
 - dwóch mieszkańców prezentujących koncepcję,
 - dwóch dziennikarzy nagrywających konferencję,
 - dwóch słuchaczy zainteresowanych projektem.
- 6) Bezpośrednio po konferencji wręczcie wójtowi swoje mapy myśli.

Powodzenia!

Obserwując naszych uczniów w działaniu, zysaliśmy przekonanie, że praca na podstawie odpowiednio sformułowanych wyzwań, pod presją czasu rozwijała ich sprawności ze wszystkich obszarów kompetencji kluczowych, w szczególności: przedsiębiorczość i inicjatywność, skuteczne porozumiewanie się w języku ojczystym, praktyczne zastosowanie języka angielskiego, pracę zespołową i uczenie się we współpracy, podstawowe kompetencje naukowo-techniczne i matematyczne, kompetencje społeczne i obywatelskie oraz świadomość i ekspresję kulturalną. Dodatkowo stała się źródłem poczucia dumy, a w istocie w naturalny sposób wzbudziła w każdym uczestniku silną motywację wewnętrzną – motywację, której wyzwalanie stanowić powinno kwintesencję wszelkich oddziaływań pedagogicznych⁵.

W roku 2017, w związku z wejściem w życie reformy edukacji, czyli powrotem przedmiotów ścisłych do szkół podstawowych, zaproponowaliśmy uczniom, aby skupili się na zadaniach z praw fizyki i chemii. Nasz zespół wymyślający zadania postanowił w ten sposób pokazać młodym ludziom, że są to bliskie życiu i niezwykle ciekawe obszary wiedzy. Zorganizowaliśmy wydarzenie: „II Międzyszkolne Dni Kreatywnego Myślenia – Trzydniak Duży 2017, 03.12.2107, 13.00–17.00. Ogólnogminny projekt edukacyjny mający na celu doskonalenie kompetencji kluczowych u uczniów”.

⁵ Więcej na stronie:

<http://www.zpporzeczycziemianska.szkolnastrona.pl/art,12,miedzyszkolny-dzien-kreatywnego-myslenia>
[online, dostęp dn. 20.04.2018].

*Edukacja powinna rozwijać całe dziecko,
a nie tylko jego naukowe zdolności.
Powinna obejmować procesy, które angażują uczucia,
rozwój fizyczny, edukację moralną i kreatywność.*

K. Robinson

Motyw przewodni 2017: „Zmysły – zwiadowcy mózgu”

Program wydarzenia:

- 1) „Żeby uczeń był odkrywcą – innowacyjność i kreatywność w edukacji” – prelekcja.
- 2) Wystawa i prezentacja prac uczestników – maszyna do testowania zmysłów.
- 3) Prezentacja robota przez zdobywców nagrody Judges Award z ZS Nr 3 w Kraśniku.
- 4) Podsumowanie projektów badawczych z poszczególnych szkół – panel: pokaz eksperymentu, prezentacja wniosków, plakat.
- 5) Występy artystyczne – GOK.
- 6) Scenki teatralne – Człowiek przyszłości, u którego wykształcił się nowy zmysł niezbędny w ziemskiej rzeczywistości za 100 lat.
- 7) Studenckie Koło Naukowe Neurobiologów UMCS – Escape Room.
- 8) Atrakcje dodatkowe – kreatywne stoliki dla publiczności, kreatywny poczęstunek.
- 9) Patronat: Wójt Gminy Trzydnik Duży, FWiRK, AKPOL w Rzeczycy Ziemiańskiej, PWSZ w Chełmie, UMCS w Lublinie⁶.

Powołane w każdej szkole drużyny tym razem przygotowały i przeprowadziły atrakcyjne doświadczenia, omawiały „pułapki zmysłów” i wymyślały „nowe zmysły”, które być może pojawią się w naszej rzeczywistości za 100 lat. Wszyscy chętni rozwiązywali też zagadki w Escape Roomie przygotowanym przez Koło Naukowe Studentów z UMCS w Lublinie⁷.

W nagrodę wszyscy uczestnicy oraz wolontariusze wspomagający projekt (ok. 100 osób) wyjechali na wycieczkę, która być może ukierunkuje ich życiowe plany związane z wyborem zawodu – zwiedzali bowiem Centrum Studiów Inżynierskich w PWSZ w Chełmie⁸.

Był to etap **REALIZACJI** wspomagania.

⁶ Więcej na stronie: <http://www.dorotakalas.pl/innowacje/innowacyjny-projekt-edukacyjny-w-mojej-gminie/> [online, dostęp dn. 20.04.2018].

⁷ Więcej na stronie: <https://ias24.eu/aktualnosci/trzydnik-duzy-kreatywne-spotkanie-ze-zmyslami,18426.html> [online, dostęp dn. 20.04.2018].

⁸ Więcej na stronie: <http://www.trzydnikduzy.pl/kultura/n,39258,kreatywni-uczniowie-odebrali-nagrade.html> [online, dostęp dn. 20.04.2018].

Wyzwalanie kreatywnych postaw uczniów – nigdy za wiele okazji

*Ludzie zapominają, co od nas usłyszeli i to, co im pokazaliśmy,
ale nie zapomną tego, jak się dzięki nam poczuli.*

M. Angelou

Dlaczego współczesnym uczniom tak bardzo potrzebne są kompetencje kluczowe? Dlaczego tak ważna jest kreatywność i przedsiębiorczość? I czym jest prawdziwa kreatywność? Definicję bardzo cenną i wartą uwzględnienia w praktyce szkolnej podaje wspomniany wcześniej Krzysztof Szmidt:

„Kreatywność to nie tylko wymyślanie, lecz wymyślanie nowego i cennego w skali indywidualnej lub powszechnej. Działalność polegająca na wymyślaniu zła żadną miarą nie zasługuje na to miano. Kreatywność jest również dla wielu osób synonimem pojęcia «twórczość» – odnosi się do tych samych cech człowieka zdolnego do generowania rzeczy mających określoną, pozytywną wartość, związaną z dobrem, prawdą, pięknem i użytecznością techniczną”⁹.

W XXI wieku dostęp do informacji jest stosunkowo łatwy, dlatego szczególnie ważną rolę odgrywają umiejętności pomagające informację tę strukturalizować, wartościować i mądrze wykorzystywać oraz budować z nich zasoby wiedzy. Nie wystarczy wiedzieć – wyższy poziom wtajemniczenia wymaga od współczesnego młodego człowieka, aby wypracował umiejętność niekonwencjonalnego myślenia na podstawie zgromadzonych w procesie uczenia się informacji, co dopiero pozwoli mu podejmować praktyczne działania, a w przyszłości – tworzyć szeroko pojęte innowacje.

Współczesny nauczyciel nie tylko więc może, ale wręcz ma obowiązek bycia kreatywnym. Powinien także umieć wyzwalać kreatywność w uczniach.

Za szczególnie cenne atrybuty osób twórczych należy uznać:

- poczucie humoru i dystans do siebie,
- brak lęku przed tym, co nieznane i zagadkowe,
- umiejętność łączenia tego, czego na pierwszy rzut oka połączyć się nie da,
- akceptację własnych myśli i odczuć,
- spontaniczność i ekspresywność,
- wytrwałość i zdolność autorefleksji.

Stymulowaniu kreatywności uczniów przez nauczycieli sprzyja szczególnie:

- atrakcyjne i przemyślane organizowanie samodzielnej pracy,
- wzbudzaniu zapału do działania, badania, inicjowania przedsięwzięć,

⁹ K. Szmidt, dz. cyt., s. 23.

- doskonalenie pracy zespołowej przez kształtowanie umiejętności przyjmowania różnych ról w zespole,
- uczenie zasad pozytywnej komunikacji,
- uczenie umiejętności prezentowania własnych i zespołowych osiągnięć,
- zachęcanie do wystąpień publicznych, uczenie śmiałości w zabieraniu głosu,
- tworzenie sytuacji, w których uczeń ma poczucie sprawstwa.

Jeżeli my, nauczyciele, stworzymy naszym uczniom sytuacje, w których uczeniu się będzie towarzyszyć zaangażowanie emocjonalne, jeżeli uczniowie będą widzieć, że wiedza ma praktyczne zastosowanie i służy tworzeniu czegoś wartościowego, będą szczęśliwi, że uczestniczą w tym procesie, że wspólnie pracują na rzecz swojej i czyjejś przyszłości – dostrzegą sens w uczeniu się!

Również rozmowach prowadzonych z uczestnikami projektu po jego zakończeniu znalazły wyraz podobne wnioski. Można więc uznać, że był to rodzaj **EWALUACJI** wspomagania.

Twórczy nauczyciel – kreatywny uczeń – nowoczesne środowisko uczenia się

Jest coś znacznie rzadszego niż zdolność.

To zdolność rozpoznawania zdolności.

Robert Half

Podjęcie się nauczycieli z poszczególnych szkół uczestniczących w tym nieformalnym wspomaganiu roli opiekunów drużyn było zadaniem ambitnym i niecodziennym. W roli tej spełniali się bardziej jako tutorzy, mentorzy, trenerzy, doradcy, ewentualnie inspiratorzy. Wychodzili ze swoich tradycyjnych obowiązków, bo forma pracy była inna. Uczniowie sami wymyślali sposób realizacji zadań, zwracając się do opiekunów po radę. Nauczyciele mieli za zadanie rozpoznać ich zdolności, docenić ukryte talenty, wyzwolić kreatywność i odwagę w tworzeniu rozwiązań. To wartościowy rodzaj relacji z uczniem, o którym szkoła często zapomina w pogoni za realizacją podstawy programowej. A możliwości jest tak wiele, np. uczenie się z wykorzystaniem zasobów środowiska, we współpracy, tak aby było twórczo, atrakcyjnie i skutecznie w całym, bliskim uczniowi, otoczeniu edukacyjnym – to wspierały **CEL WSPOMAGANIA!**

Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70
e-mail: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl

